

**ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОНЯТТЯ «РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ»
ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ З ПОЗИЦІЙ
ЗАГАЛЬНОСИСТЕМНОГО ПІДХОДУ**

Т.В. Бондар, аспірант,
Сумський державний університет, м. Суми

У статті ідентифікована необхідність реструктуризації промислових підприємств на основі загальносистемної методології. Було уточнено сутність категорії реструктуризації, виявлено мету та критерії її проведення, подано систему, а також алгоритм реструктуризації промислових підприємств.

Ключові слова: реструктуризація, загальносистемна методологія, життєздатність підприємства.

В статье идентифицирована необходимость реструктуризации промышленных предприятий на основе общесистемной методологии. Была уточнена сущность категории реструктуризации, выявлены цели и критерии ее проведения, представлена система, а также алгоритм реструктуризации промышленных предприятий.

Ключевые слова: реструктуризация, общесистемная методология, жизнеспособность предприятия.

ВСТУП

Реструктуризація промислових підприємств є важливою вимогою сучасного етапу суспільного розвитку в умовах неврівноваженості еколого-економічних відносин. Процеси реструктуризації створюють основи досягнення конкурентоспроможності підприємств. Збагачення змісту цих процесів на основі використання положень загальносистемного підходу надає можливість сформулювати основи життєздатності промислових підприємств в умовах забезпечення екологічно сталого розвитку суспільства.

Завдання реструктуризації ускладнюється необхідністю виділення та дослідження загальносистемних елементів підприємства природничого та суспільного характеру, а також необхідністю урахування численних факторів розвитку підприємства, які можуть бути як закономірними, так і випадковими. Такі ускладнення реструктуризації породжують необхідність вирішення цілої низки завдань теоретичного і прикладного характеру, таких як:

- 1) дослідження природничо-наукових основ розвитку та закономірностей їх формування, а також законів суспільного прогресу;
- 2) формування теоретико-методологічних принципів сталого розвитку підприємств;
- 3) дослідження сутності категорії «реструктуризація» і взаємозв'язаних категорій життєздатності, розвитку та конкурентоспроможності підприємств;
- 4) виявлення і формування послідовних етапів становлення промислових підприємств та досягнення їх конкурентоспроможності у довгостроковому періоді з використанням загальносистемної методології;
- 5) створення критеріальної, методичної та інформаційної бази процесу реструктуризації підприємств;
- 6) прогнозування наслідків реструктуризації підприємства з використанням методології системного аналізу;
- 7) формування стратегії реструктуризації;
- 8) виділення системних елементів підприємств, ідентифікація їх взаємозв'язків із системами різної природи на конкретних рівнях ієрархії та інші.

Результати дослідження теоретичних та методологічних основ реструктуризації підприємств знайшли своє відображення у працях таких учених, як В. Володін, Л. Йожкін, Д. Коваленко, В. Мартиненко, Ю. Нефедов, М. Одинцов, О. Огай, А. Семенчук, Р. Фатхутдінов, та інших.

Разом з тим вирішення проблем реструктуризації як на теоретичному, так і прикладному рівнях не враховує положень загальносистемного підходу. При цьому доцільно зазначити, що сутність категорії реструктуризації не набула однозначного трактування. Теоретичні й методологічні основи та науково-методичні підходи щодо проведення реструктуризації не мають достатнього ступеня уніфікації.

Тому **метою** даного дослідження є уточнення сутності категорії реструктуризації промислових підприємств з позицій загальносистемного підходу; подання системи реструктуризації підприємств, визначення мети та критеріїв процесів реструктуризації, а також подання алгоритму її проведення. Об'єктом дослідження постає підприємство як система у контексті його зв'язків із екосистемами, економічними системами вищих рівнів ієрархії. Предметом дослідження є науково-методичні підходи реструктуризації з урахуванням загальносистемних законів розвитку.

РЕЗУЛЬТАТИ

Реструктуризація відповідно до Положення про реструктуризацію підприємства Міністерства промислової політики України [1] – це здійснення комплексу організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на зростання обсягів випуску конкурентоспроможної продукції та підвищення ефективності виробництва.

Розглянемо теоретико-методологічні основи реструктуризації підприємств. У джерелі [2] реструктуризація характеризується як важливий етап, що обумовлює досягнення підприємством необхідного рівня ефективності і забезпечує його конкурентоспроможність. Автором розроблена комплексна програма реструктуризації, що охоплює такі етапи: 1) усвідомлення необхідності змін; 2) створення команди; 3) аналіз; 4) встановлення цілей; 5) вибір виду реструктуризації; 6) розроблення програми реструктуризації; 7) оцінка процесу реструктуризації; 8) корегування програми.

У [3] реструктуризація розглядається як комплекс взаємозв'язаних заходів різної природи та змісту, які спрямовані на забезпечення ефективності використання потенціалу підприємства, а також збільшення його конкурентоспроможності. У цьому джерелі визначаються основні етапи забезпечення конкурентоспроможності підприємств на основі процесу їх реструктуризації: 1) формування конкурентної стратегії; 2) аналіз; 3) розроблення концепції, напрямів і форм реструктуризації; 4) розроблення заходів реструктуризації; 5) оцінка результатів; 6) корегування.

Автор [4] розглядає реструктуризацію як заходи з приведення діяльності підприємства у відповідність до стану зовнішнього ринкового середовища і сформованої конкурентної стратегії розвитку.

У джерелі [5] реструктуризація трактується як цілеспрямована трансформація факторів виробництва, зміст якої розкривається у процесах виробничої, фінансово-економічної, організаційної і маркетингової діяльності підприємств відповідно до стратегії їх життєздатності. Автор зазначає, що реструктуризація передбачає комплексну зміну методів управління підприємством.

У джерелі [6] реструктуризація постає системним процесом, що поступово охоплює перетворення таких елементів: маркетингової ресурсної, конструкторської ресурсної складових; спеціалізовано-функціональної стадійної складової; виробничої складової (матеріальної ресурсної, технологічної ресурсної, технічної складових), організаційної

ресурсної, кадрової ресурсної складових; планування фінансової ресурсної складової, статутно-правової ресурсної складової, постачальної, збутової стадійних складових та управлінської складової.

У джерелі [7] реструктуризація інтерпретується як процес комплексної зміни методів та умов функціонування організації відповідно до зовнішніх ринкових факторів та стратегії її розвитку. Автор подає таку принципову послідовність етапів реструктуризації:

1) комплексна діагностика організації; 2) вибір напрямів реструктуризації; 3) формування програми та механізму реструктуризації; 4) аналіз ефективності реалізації програми.

Усі вищевказані визначення сутності та етапів реструктуризації, як на наш погляд, характеризуються фрагментарністю урахування системного та глобального підходів та здебільшого орієнтовані на екзогенні характеристики та формальність етапів реструктуризації.

Поняття реструктуризації має відношення до таких категорій: «життєздатність», «розвиток» та «конкурентоспроможність» підприємства. У контексті об'єктивного існування великої кількості зв'язків у процесі розвитку підприємства та загальносистемної обумовленості його функціонування постає необхідність подання системи реструктуризації підприємства (рис.1), що складається із таких елементів, як: мети, цілей, об'єкта, предмета, алгоритму, методів, критеріїв реструктуризації та цільової підсистеми (континууму результатів неперервного процесу перетворення).

Реструктуризація підприємств у нашому розумінні повинна мати загальносистемний і разом з тим – конкретно-цільовий характер. У цьому зв'язку доцільно навести настанову, яка повною мірою відповідає загальносистемним принципам: «Думай глобально, мисли конкретно». Виходячи з цих міркувань, реструктуризація – це неперервний процес, у ході якого керівництво приходить до усвідомлення необхідності перетворення підприємств на основі проектування його нового життєвого циклу. Таке перетворення має свою логічність і неявний потенціал досягнення довершеності у процесі еволюції підприємства. Пізнання неявного потенціалу довершеності має здійснюватися на основі ідентифікації елементів структури підприємства, закономірності їх внутрішньої єдності та її зумовленості зовнішніми зв'язками на різних ієрархічних рівнях існування систем у їх багатоаспектності та внаслідок їх природної багатоманітності. Реалізація потенціалу довершеності підприємства ґрунтується на зовнішніх системних імпульсах, енергія яких трансформується у внутрішню структурну цілісність. Стан довершеності підприємства є його локальною самодостатністю у глобальній мережі природних та суспільно необхідних процесів. Такий локальний стан самодостатності відповідає поняттю «острівці самоорганізації» [8], що виникають під дією сприятливих умов.

Доцільно зазначити, що кожен процес, незалежно від ієрархічного рівня реалізації та від своєї природи, має свою логічність. Очевидно, людство не розуміє такої логічності з огляду на існування, наприклад, теорії хаосу.

З огляду на вищевказане трактування реструктуризації підприємств її метою є трансформування логічності зовнішніх по відношенню до підприємства систем у його внутрішній потенціал та його структурної детермінації для ідентифікації відповідного вектора розвитку, проектування життєвого циклу підприємства, у процесі якого поступово реалізується потенціал довершеності (життєздатності). Досягнення потенціалу довершеності підприємства є критерієм його реструктуризації. У свою чергу, реалізація потенціалу довершеності (життєздатності) відбувається у процесі розвитку підприємства, критерієм якого є конкурентоспроможність, яка є станом довершеності підприємства, що не втрачає своєї закономірності під час його позиціонування у зовнішньому середовищі.

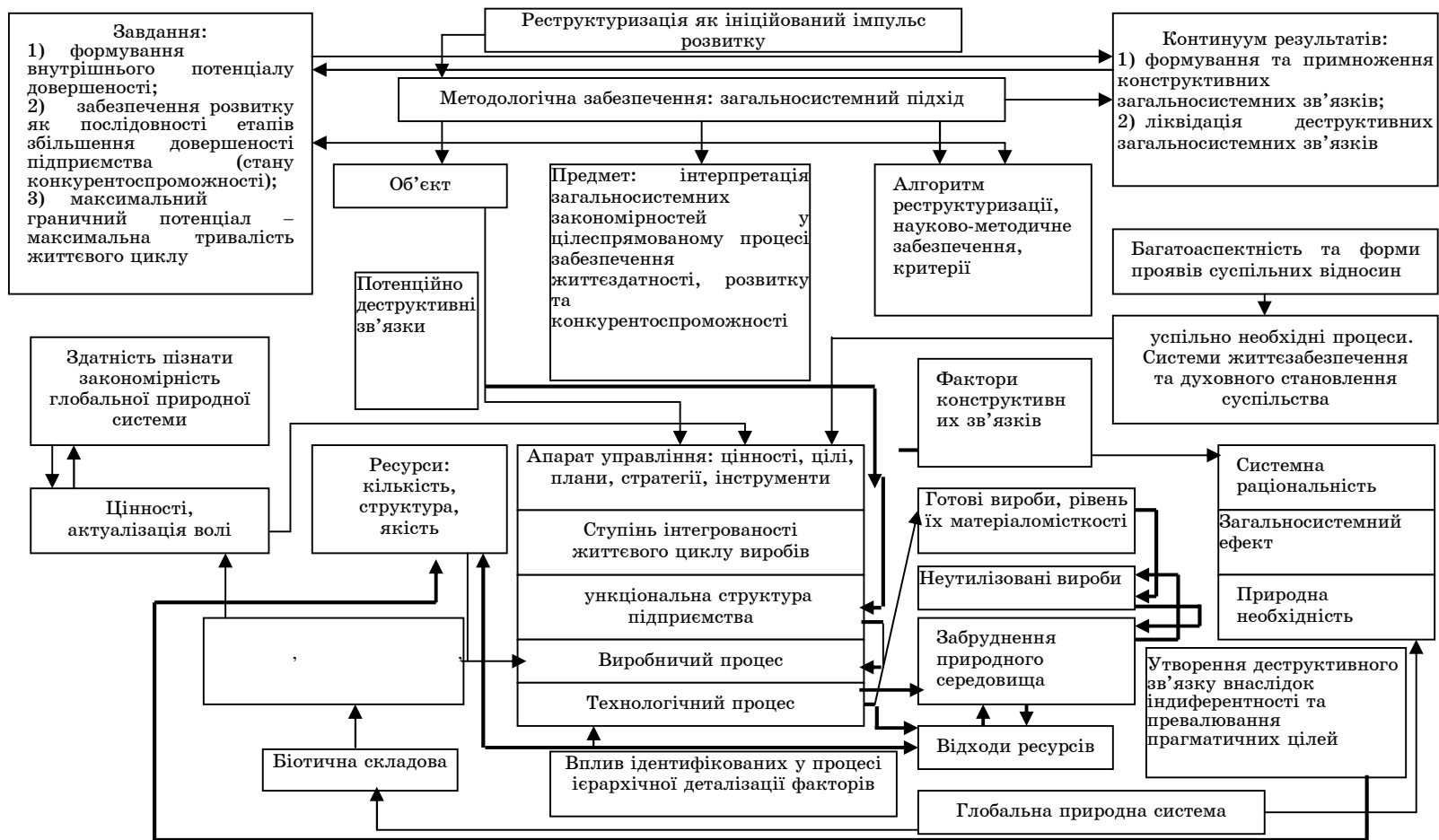

Рисунок 1 – Система реструктуризації промислових підприємств. —————> – деструктивні зв'язки

Виходячи із системи реструктуризації підприємства, важливого значення набуває побудова алгоритму та встановлення локальних критеріїв (табл.1).

Таблиця 1 – Етапи, альтернативність та критерії реструктуризації промислових підприємств

Назва і зміст етапу	Можливість альтернативного варіанта	Критерій реалізації етапу
1	2	3
Усвідомлення необхідності використання загальносистемної методології, виходячи із розуміння глобального еволюціонізму		Розуміння тенденції сталого над довгострокового розвитку, його загальносистемної обумовленості
Зміна управлінської парадигми		Головна ціннісна орієнтація: відповідальність на наслідки своєї діяльності
Формування нових методів управління на основі системного та глобального підходів		Використання системного аналізу та глобального підходу як першого етапу управлінського циклу
Проведення системного аналізу на основі глобального підходу, дослідження зв'язків, їх тісноти, значущості		Виявлений системний ефект та його складові
Дослідження внутрішньої цілісності та елементної структури підприємства		Ідентифіковані іманентні закономірності функціонування і розвитку
Формування матриці зв'язків, яка характеризує поелементну зовнішню обумовленість внутрішньої структури підприємства на основі методів кореляційно-регресійного аналізу, імітаційного, математико-статистичного моделювання, методів нечіткої логіки		Чітка картина взаємодії навколишнього середовища та внутрішньої структури підприємства
Ідентифікація можливих тенденцій розвитку на основі оцінювання впливу інтенсивності зовнішніх зв'язків на кожен елемент внутрішньої структури підприємства, характеристика системного ефекту внаслідок цього. На основі оцінки ймовірності настання тенденцій та величини системного ефекту згідно з кожною тенденцією, обирається комплекс тенденцій розвитку підприємства	Вибір іншої тенденції з урахуванням ризику її від її дереалізації або видозміни	Набір найбільш імовірних тенденцій розвитку підприємства з позицій досконалої внутрішньої структурної упорядкованості та цілісності
Дослідження та аналіз можливих варіантів відповідних їм граничних потенціалів системи, ймовірності реалізації.	Вибір іншого життєвого циклу	Варіант життєвого циклу підприємства, що обумовить забезпечення максимального граничного потенціалу системи-підприємства

Продовження таблиці 1

1	2	3
Проектування пропорцій граничного потенціалу підприємства у часі	Варіант максимізації коротко-строчкових результатів	Проект нарощення потенційної довершеності на наддовгостроковий період. Припускається можливість короткострокової неефективності системи
Темпоральна пропорція (фактична величина потенційної довершеності) граничного потенціалу підприємства протягом його життєвого циклу	Інша її величина – ступінь наближення до потенціалу довершеності системи підприємства	Максимальний ступінь наближення фактичної величини потенційної довершеності до максимально можливої
Встановлення етапів нарощення пропорції етапи розвитку підприємства	Орієнтація на короткостроковий результат	Етапи
Формування концепції єдиноможливих для системи-підприємства фактичних потенційних станів довершеності у кожен момент визначеного відрізка часу, згідно з етапами розвитку	Завжди існує можливість неврахування підприємством інших фактичних станів потенційної довершеності	Комплекс фактичних станів потенційної довершеності системи, що відповідає можливості реалізації життєвого циклу підприємства
Формування етапів циклу управління фактичними потенційними станами довершеності системи у контексті її зовнішнього позиціонування (фактично – це процес управління конкурентоспроможністю підприємства)		Конкурентоспроможність системи-підприємства у кожен момент часу
Процес управління системою-підприємством у режимі реального часу	Допустимі управлінські маневри	Дотримання запроєктованої величини стану потенційної довершеності підприємства та стану її реалізації (конкурентоспроможності підприємства)
Неперервний моніторинг та коригування	Використання можливості нарощення потенційної довершеності системи підприємства	Однозначна відповідність запроєктованим показникам та процесам. Відхилення не допускаються

Реструктуризація є відправною точкою, ініційованим імпульсом до проектування такої природи підприємства, яка мала б загальносистемну спрямованість на шляху до сталого розвитку у наддовгостроковому періоді. К.Р. Макконел, С.Л. Брю [9] визначають наддовгостроковий розвиток як період, у процесі якого може змінитися технологія, а підприємства можуть запропонувати нові вироби. На нашу думку, критерієм завершення наддовгострокового періоду є зміна всього технологічного укладу та концепції виробу. У такому разі має сенс зміна парадигми розвитку і формування нових його основ, оскільки створюються нові зв'язки, простежується інша величина загальносистемного ефекту.

ВИСНОВКИ

Таким чином, результати проведеного дослідження дозволяють зробити такі висновки:

1) реструктуризація – це неперервний процес, у ході якого керівництво приходить до усвідомлення необхідності перетворення підприємств на основі проектування його нового життєвого циклу. Таке перетворення має свою логічність і неявний потенціал досягнення довершеності у процесі еволюції підприємства. Пізнання неявного потенціалу довершеності має здійснюватися на основі ідентифікації елементів структури підприємства, закономірності їх внутрішньої єдності та її зумовленості зовнішніми зв'язками на різних ієрархічних рівнях існування систем у їх багатоаспектності та природної багатоманітності;

2) метою реструктуризації є трансформування логічності зовнішніх стосовно підприємства систем у його внутрішній потенціал довершеності та його структурної детермінації для ідентифікації відповідного вектора розвитку, проектування життєвого циклу підприємства, його розвитку, у процесі якого поступово реалізується потенціал довершеності. Досягнення потенціалу довершеності підприємства є критерієм його реструктуризації;

3) система реструктуризації підприємства складається із таких елементів: мети, цілей, об'єкта, предмета, алгоритму, методів, критеріїв реструктуризації та цільової підсистеми (континууму результатів неперервного процесу перетворення);

4) подано алгоритм реструктуризації та критерії реалізації його етапів.

SUMMARY

INTERPRETATION OF THE CONCEPT “RESTRUCTURING” OF THE INDUSTRIAL ENTERPRISES WITH SYSTEM-WIDE APPROACH POSITIONS

T.V. Bondar,

Sumy State University

The need for industrial enterprises restructuring based on system-wide methodology has been identified in the paper. It was refined the essence of the category of the restructuring, revealed the purpose and criteria of the restructuring, presented the system and algorithm of industrial enterprises restructuring.

Key words: *restructuring, system-wide methodology, enterprise viability.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження положення про реструктуризацію підприємств [Електронний ресурс] / Міністерство промислової політики України. – База законодавчої та судової інформації. – N 460, 2008. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0718-08>
2. Володин В.В. Операционный менеджмент: учеб. пособие / В.В. Володин, О.А. Огай, Ю.В. Нефедов. – М.: Маркет ДС, 2007. – 160 с. – ISBN 978-5-7958-0171-1. – С.50-51.
3. Портнова Г.О. Механізм вибору виду й оцінки ефективної реструктуризації промислового підприємства: автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.00.04 / Г.О. Портнова / НАН України; Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 2008. – 20 с.
4. Одинцов М. Реструктуризация – путь повышения конкурентоспособности производства / М. Одинцов, Л. Ежкин // Экономист. - 2000. - №10. - С.58-65.
5. Мартиненко В.П. Реструктуризація підприємств промисловості як умова розвитку сучасної економіки / В.П. Мартиненко // Формування ринкових відносин в Україні. - 2005. - №3(46). - С.92-95.
6. Коваленко Д.І. Реструктуризація промислових підприємств України як системний процес / Д.І. Коваленко // Фондовый рынок. - 2006. - № 8. - С.28-31.
7. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации: учебник. – [3-е изд. перераб. и доп]. – М.: Маркет ДС, 2008. – 432с. – ISBN 978-5-7958-0190. – С.329-330.
8. Королев В. Основы системно-процессной теории устройства и жизнедеятельности организации / В. Королев, Н. Стариков // Менеджмент и менеджер. - 2007. - № 11. - С.14-25.
9. Макконел К.Р. Экономика: принципы, проблемы и политика / К.Р. Макконел, С.Л. Брю; пер. 16-го англ.изд. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 940с. – ISBN 5-16-002468/ – С.928.

Надійшла до редакції 22 квітня 2011 р.